

Historické centrum Českého Krumlova

Český Krumlov vznikol na obchodnej ceste v doline Vltavy, kde si na brnatom ľavom brehu začiatkom 13. storočia bratia Budivoj a Vítek postavili hrad – rodové sídlo Crumbenowe (lat. Crumnau – miesto na krivej lúke – nive). Najstaršia písomná správa z roku 1253 ho uvádza ako Vítkovo sídlo, z ktorého sa zachovalo len jadro hradu – Hrádok s ranogotickou valcovou vežou. Východne od hradu až po breh rieky sa pri prístupovej ceste usadili kupci, remeselníci a služobníci, pričom vybudovali podhradie s nepravidelnou ulicovou zástavbou, nazvané *Latrán* (z lat. „ad latera castelli“ - na boku hradu). Následne páni z Krumlova založili na opačnom pravom brehu Vltavy mesto so skoro štvorcovým námestím (dokladované už v roku 1274), ktoré však bolo dobudované až po vymretí rodu Vítkovcov v roku 1302. Obidva samostatné celky boli spojené pod jednu správu v roku 1347 už v čase, keď sa Krumlov na 300 rokov stal rezidenciou pánov z Rožmberka (Rožmbergov). Český Krumlov sa stal popredným politickým a kultúrnym strediskom najmä keď pod vedením Oldřicha z Rožmberka odolal náporu husitov. V 40. rokoch 15. storočia dal postaviť na hrade ďalšie paláce. Počas panstva Viliama z Rožmberka (1551 – 1592) architekti Antonio Drizzan a Baldassare Maggi prestavali gotický hrad do podoby renesančného zámku. Väčšie renesančné stavby zmenili aj kompaktnú nižšiu zástavbu v meste. Po vymretí Rožmberkov (1601) dvíhli Krumlovské panstvo vlastníci cisár Rudolf II. Habsburský, v roku 1719 sa panstvo stalo majetkom rodu Schwarzenbergovcov a centrom rokokovej tvorby umelcov privolaných Josefom Adamom z Viedne. Od konca 18. storočia došlo k ekonomickej aj kultúrnej stagnácii – mesto „zaspalo“ a zachovalo si tak svoju unikátnosť a malebnosť, ktorú v čase romantizmu začali objavovať krájinári a ďalší výtvarní umelci. Dominantou mesta ostal hrad/zámok s piatimi nádvoriami obstanými asi 40 budovami. V meste sa zachovalo množstvo gotických a renesančných domov s arkiami alebo vysunutými poschodiami na krákorcoch. Český Krumlov bol v roku 1963 vyhlásený za mestskú pamiatkovú rezerváciu, v ktorej z 315 budov predstavuje 248 kultúrne pamiatky. V jej okolí je od roku 1987 zriadené ochranné pásmo. Zámok Český Krumlov je od apríla 1989 národnou kultúrnou pamiatkou. Historické centrum Českého Krumlova je súčasťou SD od roku 1992.

Historické centrum mesta Telč

Mesto Telč vzniklo na križovatke obchodných ciest na mieste zemianskeho Telcovho dvorca (*Teltsc h*). Písomné správy o Telči pochádzajú z rokov 1315 – 1335. Vyplýva z nich, že išlo o kráľovské majetky. V máji 1339 prešlo telčské panstvo zo správy markgrófa Karola, syna Jána Luxemburského, do vlastníctva šľachtického rodu Vítkovcov – Pána Oldřicha z Hradca. Asi v polovici 14. storočia (1354 – 1355) tu došlo k založeniu mesta - *civitas* (za vlády Menharta z Hradca), ktoré uvádzajú listiny z roku 1366. Z trhoviska s pôdorysom predĺženého trojuholníka smerom k hradu sa vytvorilo námestie, na ktoré sa vchádzalo krátkymi uličkami cez 2 brány – zo severu Malou renesančnou bránou a z juhu Veľkou bránou. Drevenú zástavbu mesta po požiari v roku 1386 nahradila kamenná. Vyhorel aj dvojloďový gotický kostol sv. Jakuba s freskami, postavený v rokoch 1360 – 1372, ktorého obnova pokračovala spolu s výstavbou gotického hradu začiatkom 15. storočia. V roku 1423 dobyli mesto husiti pod vedením hajtmána Jana Hvězdu z Vícemilic. V druhej polovici 15. storočia ho rozšírili a prestavali. K najstarším objektom mesta patrí neskororománska hranolovitá veža z prvej polovice 13. storočia, postavená z opracovaných hranolových kvádrov a dosahujúca výšku 49 metrov s pseudogotickým ihlanovitým zastrešením. V roku 1486 k nej pristavali gotickú kaplnku sv. Ducha (vyzdobenú freskami) na mieste, kde stála pôvodne mestská nemocnica (špitál založený Janom z Hradca už v roku 1414). Vybudovaním hradieb do výšky 8 – 10 m a sústavy rybníkov (tajchov) okolo návršia sa z Telča v 14. storočí stala gotická vodná pevnosť. Po Tridsaťročnej vojne a období stagnácie sa začal v meste uplatňovať barokový sloh. V 17. až 18. storočí barokovo, rokokovo a klasicisticky prestavali alebo vyzdobili viaceré priečelia meštianskych jednoposchodových domov, pričom sa ucelený priestor námestia nenarušil. Súčasťou zástavby je aj radnica, renesančne prestavaná po požiariach v rokoch 1499 a 1530. V roku 1441 z jej okien urobili defenestráciu. Priestor námestia Zachariáša z Hradca dopĺňa Mariánsky stĺp z rokov 1717 – 1720 od Davida Liparta a dve studne z rokov 1616 a 1827. Historické jadro Telča s 85 kultúrnymi pamiatkami je od apríla 1970 mestskou pamiatkovou rezerváciou, ku ktorej prilieha ochranné pásmo (1985). Historické centrum mesta Telč je súčasťou SD od roku 1992.

Kultúrna krajina Lednice – Valtice

Lednicko-Valtická kultúrna krajina na juhu Moravy, ktorej prirodzenými centrami sú zámky v Ledniciach a vo Valticiach, predstavuje dnes harmonizujúci výsledok historického vývoja a štruktúry prevažne na pozemkoch jedného šľachtického rodu - Lichtenštajncov (Lichtenstein). Obidve sídla boli ich majetkom 700 rokov a preto mohli byť navzájom prepojené rozsiahlym krajinárskym pôsobivým anglickým parkom v štýle tudorovskej gotiky, vytvoreným podľa jedného kompozičného plánu v 18. – 19. storočí. Súčasťou tohto hodnotného priestoru sú viaceré aleje a lesné priesečky, sústava jazierok a rybníkov s nadväzujúcim vodným systémom rieky Dyje, ale aj lesy, najväčší z nich Boží les východne od Valtíc. Alej medzi Lednicami a Valticami bola založená v roku 1656, v rokoch 1715 – 1717 vysadili okolo starej cesty z Valtíc do Ledníc 2 201 stromov. Lednice (Eisgrub) ako zemanské sídlo, uvádzané už v roku 1222 a požičané Václavom I. v roku 1244 Sigrírdovi Sirotkovi, sa v roku 1249 sčasti stalo majetkom Lichtenštajncov a neskoršie úplne až do roku 1945 (s výnimkou rokov 1571-1576, keď patrili Kryštofovi z Kerečina). Pôvodne gotické sídlo s dvorom a kostolom sv. Jakuba vystriedal za Hartmana II. z Lichtenštajna (1544 – 1585) renesančný zámok obklopený záhradou založenou na geometricky stanovenom pôdoryse, z ktorej sa vyvinul systematickými úpravami barokový park. Zámok barokovo prestavali v 17. storočí a klasicisticky v rokoch 1766 – 1772. Z obdobia baroka sa zachovala monumentálna stavba zámočkej jazdiarne od rakúskeho architekta Johanna Bernhrada Fischera. Zámok dnes tvorí kaplnka (zámočkový kostol), vstupné krídlo, spoločenské krídlo, kuchynské krídlo a hostovské krídlo, na ktoré nadväzuje Malá jazdiareň a za ňou Veľká jazdiareň. V rokoch 1834 – 1835 postavil Angličan Devien známy lednický skleník. Zámok Valtice sa rozkladá na mieste bývalého pohraničného hradu spomínaného už v roku 1192 a neskoršie renesančne prestavaného. Osobitnú pozornosť si vyžiada veľkomoravské blatné hradisko - archeologické nálezisko Pohansko (28 ha). Počas záchranného výskumu tu odkryli viac ako 200 kostrových hrobov, v ktorých sa našla výstroj bojovníkov. Z asi 490 sídlitných objektov štvrtinu tvorili obytné zemnice s kamennou pecou v rohu. Empírový lovecký zámok (dnes s expozíciou archeologických nálezov) priamo na vrchole Veľkomoravského valu postavili podľa projektu Josefa Hartmutha s dokončením v roku 1812 Josefom Kornhäuslom. Jeho strednú časť tvorí jednoposchodový blok obdĺžnikového pôdorysu, ktorého priečelie v prízemí člení arkády na pilieroch a na poschodí iónske stĺpy. Výklenky zdobia žánrové scény z antickej mytológie, vrátane loveckých výjavov.

Kultúrna krajina Lednice – Valtice je súčasťou SD od roku 1996.

Kutná Hora a Sedlec

Kutná hora, kráľovské mesto od roku 1318 s banskými právami od Václava II., bola v stredoveku jedným z hlavných producentov striebra v strednej Európe. Produkcia striebra tu ku koncu 13. storočia dosahovala tretinu európskej produkcie. Tak sa stala po Prahe druhým najvýznamnejším mestom Českého kráľovstva. Na ochranu doliny Vrchlice a baní postavili pevnosť Hrádek, ktorá sa neskoršie stala súčasťou mestského opevnenia. Vlašský dvor založili pravdepodobne v 13. storočí za Václava II. Neďaleko pôvodnej budovy, malej pevnosti, viedla dôležitá obchodná cesta z Čiech na Moravu. Na tomto stráženom a opevnenom mieste skladovali vydobytý striebornú rudu. Zároveň tu úradoval kráľovský splnomocnenec, ktorý dozeral na ťažbu. V prvej tretine 14. storočia v Kutnej Hore zriadili kráľovskú mincovňu, v ktorej v roku 1300 začali raziť tzv. pražské groše. Prestavba Vlašského dvora na kráľovskú rezidenciu koncom 14. storočia značne zmenila vzhľad objektu a areálu. Neďaleko Vlašského domu stojí prvý mestský gotický farský arcidekanský trojloďový kostol sv. Jakuba - dielo pražského murárskeho cechu z rokov 1330 - 1420. Zo svetských stavieb stredoveku, ktoré sa v meste zachovali, možno uviesť Mramorový dom postavený v renesančnom slohu na mieste bývalého gotického domu v rokoch 1563 - 1576, ktorý sa zrútil na skupinku ľudí počas vianočných sviatkov a Kamenný dom, ktorý patrí k najkrajším neskorogotickým svetským stavbám v Česku. K architektonickým doplnkom mesta patrí Morový stĺp (1713 - 1715) s realistickými postavami baníkov. Dominantou Kutnej Hory sa stal kostol sv. Barbory vybudovaný na náklady patricijských rodov v 14. storočí ako reakcia na stavbu Chrámu sv. Víta v Prahe. Kostol, založený v roku 1380 a zasvätený patrónke baníkov, patrí k ojedinelým zjavom gotickej architektúry. Najstaršia časť kostola s vencom kaplniek okolo katedrálneho chóru sa stala podľa vzoru francúzskych a nemeckých katedrál. Súčasťou SD sa stal aj bývalý kláštorňý kostol Panny Márie v obci Sedlec. Pôvodný prvý český cisterciánsky kláštor, založený v roku 1142, dnešnú podobu nadobudol po obnove v rokoch 1700 - 1707. Po zrušení kláštora v roku 1784 umiestnili do neho v roku 1812 tabakovú továreň. Kostol obnovili ako farský v roku 1806.

Historické centrum mesta Kutná Hora s kostolom sv. Barbory a katedrálou Panny Márie v obci Sedlec je súčasťou SD od roku od roku 1995.